

Csiki László: Cirkusz, avagy: búcsú az ifjúságtól

Különálló egység-e az ifjúság a társadalom struktúrájában? Higgyünk-e neves szociológusok igenlő válaszában? Lehet-e egyáltalán új nemzedékről (nemzedékekről) beszélni akkor, amikor legalább két-három évenként újabb és újabb nemzedék rajzik ki? — Nem véletlenül halmozom a kérdéseket! — Csiki László, a tehetségét máris bizonyító fiatal romániai magyar író könyve ugyanis az ún. „nemzedéki probléma” újragondolására, ismételt mérlegre tételére késztet. *Cirkusz, avagy: búcsú az ifjúságtól* — olvashatjuk a jelképes értelmű címet. Búcsú a kamasz- és ifjúkor szomorú-szép filozófiájától, mely látszólag mindent „megmagyarázott”, de nem oldott meg semmit.

A kötet öt novellája közül az első négy *állapotot*, az utolsó, nagyobb terjedelmű írás pedig *folyamatot* mutat be. A probléma azonban közös. Csiki hősei szinte kivétel nélkül az „átmeneti állapot”, a „se-kint-se-bent-helyzet” foglyai. Feleslegesnek érzik magukat, és várnak. Igen ám, de meddig lehet és szabad várni? — A *Maturandus* hőse még csak a kérdés fölismeréséig jutott el, a kötet címét adó elbeszélésben viszont e fölismerés, s az ezt követő elhatározás már csak egy utólagos önkontrollra ad alkalmat: „...látnom kellett, milyen lennék, ha az maradok, aki voltam...”

A *Kezdetben vala az ige*, a már említett, folyamatot bemutató írás kétségtelenül a kötet erőssége. E kisregény-terjedelmű elbeszélés három főszereplőjét látszólag egy fából faragták. Mindig csak „elvi síkon mozognak”, s természetes, hogy unalmasnak találják mindent. Bandi, a „szenvető Jézus” a maga külön kisvilágába vonul vissza. „Jól érzem magam benne” — mondja. Ez persze hazugság, önáltatás. A „mesélő” is csak vár, nem találja önmagát, nem tudja, miért él. Pali, a dilettáns költő is csak sóvárog a „meghatározó élmény” után, a kellő pillanatban gyáván visszariad ugyanezen élmény vállalásától. — Ha csak ez lenne a műben, akkor ez a könyv is csak egy lenne a sok közül. Csiki nem elégszik meg tévelygő, tétovázó nemzedéke *bemutatásával*. Az író-főhős eljut oda, hogy már nincs szüksége Bandi „vagánybölcességeire”, „padlásszoba-romantikájára”, s a Pali-félek „kanmurijaiból” is kiábrándul. (Más kérdés, hogy végső soron ezekben is az üres élet előli menekülés, a konvencióktól való szabadulni akarás fejeződik ki, de a kitörést ilyen formán elképzelők csak az egyik rabságot cserélik föl a másikra.) — A főhős egy emberileg tisztább gondolkodás- és magatartásformához érkezik. „...valamit tennünk kell, hogy a létünket igazoljuk” — mondja az egy-két mondat erejéig megszólaló egyetemista fiú. A „mit és hogyan?” kérdése még nem világos. A groteszk kitörési próbálkozás is ezt példázza.

A kötet súlyos, nem bagatellizálható gondolatai valami egészen finom, poétikus atmoszférával párosulnak. „Eljátszottuk a szívárványt...”, a „szomorúságmadár” enni kér bennünk. — Ilyen, s ehhez hasonló kijelentések gyakran hangzanak el az egyébként is kimért tempójú, „ráérős” elbeszélésben. Leginkább *Az asszony, a gyermek és a férfi* című írásban figyelhetjük meg azt a laza asszociációs kapcsolatokra épülő, az emlékképek többszörös színtézódését alkalmazó novellatípust, melyet a szerző művel. Csiki jól ír, de nem enged az ezzel járó csábításoknak. Stílusa mindvégig pontos és fegyelmezett, a nyugodt elbeszélői ritmus nem jelent bőbeszédűséget.

Az író annak a nemzedéknek tagja, melyről a könyv szól. De amint láttuk, mindez nem akadályozza a kritikus, gyakran önkritikus szemlélet kibontakozását. A szándékot s a megvalósulást csak üdvözölni tudom. Mert elég volt már kortársaink sértődött passzivitásából, idegen mintákra képzelt „írói forradalmából”! — Csiki prózája a legnemesebb hagyományokhoz kötődik, s ez így van jól. Nem tartozik azok közé, akik valójában öncélú formai újításokat tartanak legfontosabbnak. Tudja, hogy aki — Veres Péter szavaival élve — „... a nép sűrűjéből úgy próbál kiemelkedni, hogy egyben el is szakad tőle, finom kis literátorgójjával együtt a történelem periferiájára kerül.” (*Dacia*, 1971.)

OLASZ SÁNDOR